

Projectbeschrijving voor de leerkracht

PROJECT HAAGS LICHT

Leerlijn Beeldend | Thema Onze stad | Groep 3 en 4 | December 2018

Klaar voor de start?

- ✓ Gebruik de digitale versie van dit project.
- ✓ Download dit document op je computer voor het beste gebruik.
- ✓ We gaan ervan uit dat je kennis hebt van de [opzet van COH](#).
- ✓ Vraag bij de voorbereiding zo nodig hulp aan je interne cultuurcoördinator of je cultuurcoach (laat je informeren over de scholingsmogelijkheden).
- ✓ Bereid het project bij voorkeur samen met je collega's voor (vergeet de vakleerkrachten niet).
- ✓ Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is van grote meerwaarde. Zie [CultuurSchakel](#) voor het actuele aanbod.
- ✓ Nodig als dat lukt een kunstenaar uit die betrokken wordt bij de uitvoering van het project. Zie [CultuurSchakel](#).
- ✓ Bedenk van tevoren bij welke onderdelen je ouders kunt inschakelen.
- ✓ Je mag het project 'op maat maken', mits je de fasen van het creatieve proces blijft doorlopen.
- ✓ Trek voor het hele project zes tot acht lesmomenten van 45 minuten uit.
- ✓ Kijk ook even op de [Facebookpagina](#) van Cultuuronderwijs op zijn Haags voor meer informatie en het gebruikersplatform.
- ✓ Wanneer je dit project wilt koppelen aan taalonderwijs, dan is [via deze link](#) een begrippenlijst te vinden.

Inhoudsopgave

1. Informatie.....	1
2. Introductie.....	2
3. Oriëntatie.....	3
4. Opdracht: Aan zee.....	4
5. Opdracht: Stad bij nacht.....	6
6. Opdracht: Poldergezicht.....	8

1. Informatie

Lees ter voorbereiding van de COH-lessen onderstaande informatie over de invulling en het doel van het project en manieren om het project te promoten.

Wat doen de leerlingen in dit project?

In dit project ontdekken de leerlingen de verschillende 'gezichten' van Den Haag. Welke gezichten kent Den Haag? Hoe ontwerp ik een zee-, stads- en poldergezicht? De leerlingen gaan dit onderzoeken met behulp van kleur, licht- en schaduwwerking, compositie en uitsnede op het platte vlak. Hierbij maken ze gebruik van verschillende materialen en technieken.

Waarom dit project?

Alle kinderen die naar school gaan in Den Haag groeien op met deze stad als basis. Het is belangrijk dat kinderen ervaren dat Den Haag verschillende gezichten kent, zodat hun kijk op Den Haag wordt verbreed.

Houdingsdoelen

In dit project worden bij de introductie, oriëntatie en opdrachten kennis- en vaardigheidsdoelen benoemd. De volgende houdingsdoelen gelden voor het project in het algemeen.

De leerling:

- toont zich nieuwsgierig en proactief;
- kan positief-kritisch reflecteren op eigen werk en op dat van anderen.

Promotie

Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is. Denk na over manieren om het project te promoten.

- Stel ouders op de hoogte van een bezoek aan een voorstelling of de komst van een [kunstenaar in de klas](#).
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.

Benodigdheden

Bij elke opdracht staat een opsomming van benodigdheden weergegeven.

- [Standaard materialenlijst](#)
- [Verschillende papiersoorten](#)

Reflectievragen

De reflectievragen bij de verschillende fases van het creatief proces kunnen tijdens en na iedere fase met de individuele leerling of de hele groep besproken worden.

2. Introductie

Kennisdoelen

De leerling maakt kennis met licht- en schaduwwerking in de beeldende kunst.

Vaardigheidsdoelen

De leerling legt verbanden tussen licht en donker.

Benodigdheden

- glow in the dark-tape
- laken
- lichtbronnen
- donkere ruimte
- zwart papier
- allerlei voorwerpen voor het schimmenspel

Aan de slag in de klas

Het project kan op verschillende manieren worden geïntroduceerd. Maak een keuze uit onderstaande mogelijkheden.

- Schimmenspel: maak een landschap van voorwerpen achter een laken en zet daar een lichtbron op. Zet dit klaar voor binnenkomst van de leerlingen.
- Maak vooraf met glow in the dark-tape verschillende vormen, letters, patronen op de tafels van de leerlingen. Verduister het lokaal als de leerlingen op hun plek zitten.
- Maak gaatjes van verschillende grootten in zwart papier en bedek daarmee de ramen.
- Maak gaatjes in stevig papier en zet er een lichtbron achter. Projecteer op de muur, plafond, grond.
- Schaduwwerking: hang, zet, leg lichtbronnen in de klas en zet daar voorwerpen voor, onder en boven.

3. Oriëntatie

Kennisdoelen	De leerling maakt kennis met de termen 'zeegezicht', 'stadsgezicht' en 'poldergezicht'.
Vaardigheidsdoelen	De leerling maakt een kleurschakering met verf

Benodigheden: n.v.t.

Aan de slag in de klas

Het filosofisch gesprek

Voer naar aanleiding van de introductie een filosofisch gesprek. Stel hierbij (een aantal van) onderstaande vragen:

- Wat maakt een stad een stad?
- Waar begint de zee?
- Mogen mensen overal bouwen?

Oriëntatieopdracht

Doorloop de volgende stappen:

1. Bekijk de digitale versie van het [Panorama Mesdag](#). Kijk naar de lichte en donkere kleuren.
2. Maak met de leerlingen een [toonverloop in kleur](#). Laat de leerlingen één kleur verf uitzoeken en wit of zwart. Geef iedere leerling hier een kleine hoeveelheid van. Laat de leerlingen de kleur met wit verlichten of met zwart verdonkeren door steeds een beetje wit of zwart toe te voegen.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat is voor jou de meest opvallende kleur?
- Wat gebeurt er met kleur in het donker?

4. Opdracht: Aan zee

In deze opdracht onderzoeken de leerlingen het zeegezicht en het principe van een panorama. Ze doen dit door diverse kunstwerken van de Haagse School te bestuderen en door verschillende kunstwerken naast elkaar te plaatsen, waarbij gelet wordt op de gelijke hoogte van de horizon. Op basis van deze studie ontwerpen de leerlingen een eigen zeegezicht. Ze houden hierbij rekening met de hoogte van de horizon, het weer en het daarbij passende kleurgebruik.

Kennisdoelen

De leerling:

- maakt kennis met het panorama in de beeldende kunst;
- maakt kennis met de horizon in een beeldend werk.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- onderscheidt kleuren van elkaar;
- schildert of tekent een zeegezicht op basis van een horizon en het kleurgebruik.

Benodigdheden

- [kleurstalen](#) (gratis te verkrijgen bij de bouwmarkt)
- A2 (of A3) schilderpapier (liefst dikker dan tekenpapier)
- kwasten (dik en dun)
- acryl- of plakkaatverf
- mengbakjes (plastic afvalbakjes of lege eierdozen)
- potten water (voor het uitspoelen van de verfkwasten bij wisseling van kleur)
- verfschorten of oude overhemden
- kleurkopieën van de werken van Mesdag

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: Aan zee

Doorloop de volgende stappen:

1. Vorm groepjes van drie of vier leerlingen en deel de kleurstalen uit.
2. Print voor elk groepje twee of drie schilderijen van bijvoorbeeld de [Haagse School](#).
3. Laat de groepjes de afbeeldingen bekijken en antwoord geven op de volgende vragen:
  - Wat zie je allemaal, van links naar rechts en van boven naar beneden (voorstelling)?
  - Welke kleuren gebruikte de kunstenaar vooral?
4. Verzamel een aantal verschillen kleurstalen. Laat de leerlingen de kleurstalen selecteren die bij de schilderijen passen.
5. Laat de leerlingen de geselecteerde afbeeldingen naast elkaar plaatsen, zodanig dat de horizon overal op dezelfde hoogte is. Bespreek het effect van een lage en een hoge horizon.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat viel je op aan de schilderijen?
- Welk weertype of moment van de dag zag je op de schilderijen?
- Welke kleuren kunnen de zee en de lucht hebben?

Uitvoeren: Aan zee

Doorloop de volgende stappen:

1. Bekijk met de leerlingen een aantal [schilderijen van Mesdag](#) en [foto's van Bruno van den Elshout](#).
2. Geef de leerlingen de opdracht om een zeelandschap te schilderen op een vel A3- of A2-papier. Laat hen eerst een horizon tekenen.
3. Laat de leerlingen bepalen welk weer het is. Aan de hand daarvan kiezen ze de kleuren die ze willen gebruiken voor de lucht, zee en het strand.
4. Eventueel kunnen de leerlingen schepen en mensen toevoegen.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Waaraan kun je in jouw zeegezicht zien welk weer het is?
- Wat zijn de verschillen tussen jouw zeegezicht en de schilderijen van de Haagse School?

Presenteren: Aan zee

Doorloop de volgende stappen:

1. Maak samen met de leerlingen een panorama van de werkstukken door de werken naast elkaar te plaatsen en de horizon gelijk te houden.
2. Laat de leerlingen aan elkaar vertellen wat zij ontdekt en gemaakt hebben.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe was het om je werk in een panorama te zien?
- Wat kun je vertellen over het weer in jullie panorama?

5. Opdracht: Stad bij nacht

In deze opdracht onderzoeken de leerlingen het licht en de schaduwwerking in stadsgezichten. Aan de hand van dit onderzoek maken ze met wasco een stadsgezicht bij nacht.

Kennisdoelen

De leerling:

- maakt kennis met het effect van licht en schaduw;
- maakt kennis met de overeenkomsten en verschillen tussen dag en nacht.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- maakt thuis bij dag en bij nacht foto's vanuit zijn slaapkamerraam;
- 'etst' met wasco en zwarte plakkaatverf.

Benodigheden

- Google Earth en Google Streetview
- voorbeelden van foto's van het huidige Den Haag door kunstenaars (internet)
- A3 of A4 tekenpapier (niet te dun)
- wasco
- zwarte plakkaatverf of wasco
- saté- of cocktailprikkers
- waslijn en knijpers

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: Stad bij nacht

Doorloop de volgende stappen:

1. Maak een stadswandeling en let daarbij op licht en donker, of toon de leerlingen stadsgezichten van Den Haag met [Google Earth](#) en [Instant Google Street View](#).
2. Bekijk en bespreek foto's van de [Haagse Beeldbank](#). Bespreek het licht, de uitsnede en de compositie.
3. Vraag de leerlingen om met hulp van hun ouders een foto te maken vanuit hun slaapkamerraam, zowel overdag als 's avonds. Laat de leerlingen deze foto's meenemen of opsturen naar school om ze te kunnen bespreken.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat is je het meest bijgebleven van de wandeling?
- Wat zijn de verschillen tussen de dagfoto en de avondfoto?
- Welke foto zou je graag in de klas willen hangen?

Uitvoeren: Stad bij nacht

Doorloop de volgende stappen:

1. Demonstreer de techniek van het bedekken van een ondergrond met verschillende kleuren wasco, met daaroverheen een laag van zwarte plakkaatverf of zwarte wasco. Geef de leerlingen de opdracht om met verschillende kleuren wasco hun ondergrond van kleur te

voorzien. Door de (droge) zwarte laag weg te krassen met bijvoorbeeld een saté- of cocktailprikker wordt de kleurlaag weer zichtbaar.

2. Laat de leerlingen aan de hand van hun avondfoto een werkstuk maken.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Waaraan zie je dat het nacht is in jouw stadsgezicht?
- Hoe zou je de dag in je werkstuk kunnen laten zien?

Presenteren: Stad bij nacht

Presenteer de werken in het klaslokaal aan bijvoorbeeld een lijn of prikbord. Houd daarbij rekening met onderstaande punten:

1. Breng samen met de leerlingen een volgorde aan in de werkstukken. Denk daarbij aan de horizon, de vorm, het kleurgebruik, de plekken in de stad.
2. Bespreek hoe de nachtgezichten er overdag uit zouden kunnen zien. Welke dingen zie je nu niet die je overdag wel ziet?

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat zien we in de werken terug van de stad Den Haag?
- Welke volgorde hebben jullie aangebracht?

6. Opdracht: Poldergezicht

In deze opdracht onderzoeken de leerlingen hoe diverse kunstenaars de natuur buiten de stad hebben vastgelegd. Vervolgens maken ze een eigen poldergezicht.

Kennisdoelen	De leerling maakt kennis met het gebied rondom Den Haag.
Vaardigheidsdoelen	De leerling experimenteert en werkt met de collagetechniek met gebruik van verschillende materialen.

Benodigdheden

- Google Maps
- boek *Holland op z'n mooist* van Charlotte Dematons (Leopold, 2015)
- oude tijdschriften om uit te knippen
- lijm voor papier: behangerslijm in een pot met deksel en lijmkwast
- sterke hobbylijm voor zwaardere materialen (kant en klaar verkrijgbaar in flessen)
- scharen
- gekleurd papier (niet te dun)
- verschillende kleuren wol
- diverse soorten textiel (met en zonder patroon)
- knopen
- gedroogde planten en bloemen
- verschillende zaden
- bakje met fijn zand

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren. Aan het eind van deze opdracht staan evaluatievragen die betrekking hebben op het hele project.

Onderzoek: Poldergezicht

Doorloop de volgende stappen:

1. Gebruik [Google Maps](#) om de randen van de stad te laten zien en zoom langzaam in.
2. Bekijk en bespreek een aantal werken van de [Haagse School](#).
3. Bekijk en bespreek het boek [Holland op z'n mooist](#).
4. Laat de leerlingen in een [beeldweb](#) tekeningetjes maken over de natuur rondom de stad.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Waar kijk je liever naar: de zee, de stad of de polder?
- Welke mooie plekjes van Den Haag zou je aan het boek *Holland op z'n mooist* willen toevoegen?

Uitvoeren: Poldergezicht

Laat de leerlingen een collage van een natuurlandschap maken. Stimuleer hen om met allerlei verschillende materialen te werken: afbeeldingen en woorden uit tijdschriften, gekleurd papier, wol, stof, knopen, gedroogde planten en bloemen, zaden, zand en takjes.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Welke kenmerken van een natuurlandschap zie je in jouw werk?
- Welke plaats heeft de horizon binnen jouw landschap?

Presenteren: Poldergezicht

Richt een tentoonstelling in met al het gemaakte werk (stadsgezichten, zeegezichten en natuurlandschappen) en laat de leerlingen elkaar en/of hun ouders rondleiden.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Naar welk landschap zou je willen gaan?
- Waar zou je graag willen wonen?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen.

- Met welke materialen heb je fijn gewerkt?
- Hoe vond je het om over je eigen werk te vertellen?
- Welke nieuwe kleur(en) heb je ontdekt?
- In welk deel van het panorama zou je willen zwemmen?
- Wat zou je de volgende keer misschien anders doen?

